

KELLOTORNIN VIIDES KERROS B 501 JA
VIIDENNEN JA NELJÄNNEN KERROKSEN
VÄLINEN TILA

Inventointi
Heinäkuu 1962
Aimo Mäkelä

piir. sign: 23.5/26,27
23.6/1
23.8/

Portaikko B 501.

B 501

Seinät:

Tässä tutkittava portaikon osa on jatkoa huoneen B 401 yhteydessä inventoidulle osalle käsittäen sen yläpuolella olevan portaikon. Luotakoon alempaan tässä kuitenkin vähäinen katsaus. Harmaakivestä muurattu portaikon ulkoseinä ulottuu suurin piirtein tämän inventoinnin portaan 2 korkeudelle (katso liite 1). Sen yläpuolella alkaa vendiläisellä limityksellä muurattu tiiliseinä. Sen tiilien koko on keskimäärin 30 x 14 x 10 cm ja niiden laatu on rapautunutta. Muurauslaasti on rusehtavaa ja sen aineksista on havaittavissa mm murskatut mustat kivenpalaset.

Portaikon 180 cm leveä läntinen ulkoseinä on kokonaisuudessaan yllämainittua tiilimuurausta ja muodostaa muurausliitteen eteläseinän kanssa ja sauman pohjoisseinän kanssa, johon viimeksimainittu kivilatomus päättyy. Länsiseinällä on muurausliitoksen tuntumassa kavennettu ikkuna-aukko 26,5 x 68 cm. Portaikon B 401 inventoinnissa on sen aikaisempi muoto tarkemmin selvitetty. Portaan 3 yläpuolella on venäläistä täytemuurausta (kts. liite).

Puoli kierrosta ylöspäin portaan 11 yläpuolella 105 cm saakka ulottuu tuo vendiläislimityksellinen suuritiilinen seinämuuraus portaikon etelänpuolisella ulkoseinällä. Samalla seinällä olevan valoaukon yläpuolelle ulottuu myös tämä sama muuraus ollen siellä 135 cm portaan 11 pinnasta. (Katso liite 1). Sen yläpuolella alkaa pienitiilisempi venäläinen seinämuuraus, joka on limitykseltään samaa vendilaista, kuten alapuolellakin oleva ulkoseinä. Tiilien koko on seinämuurauksessa esim.:

24	x ?	x 5	cm
24,5	x ?	x 6	"
?	x 12	x 6,5	"
?	x 12,5	x 6	"

B 501

Laasti on kellertävän ruskeaa, lujaa ja sen havaittavina karkeampina aineina ovat mustat kivensirut ja tiilensirut.

Tällä seinällä vanhassa seinämuurauksen osassa oleva ikkuna-
aukko on tiilirakenteinen segmenttihilvin kattama, keskeltä ka-
peimmillaan jakautuen sisä- ja ulkosektoreihin. Sen keskiakseli
suuntautuu pitkin länsisiipeä kohti Pikkuportin bastionin kärkeä.
Sisäsektorin pohjaan on muurattu myöhemmin kynnys. (Katso liite
2, kuva 1.)

Tämä aukko on sisäpielessä 119 cm leveä, 59,5 cm korkea ja
vasen tyvi on kannasta 34,5 cm ja oikea portaasta 14,21 cm. Sek-
toreiden rajalla leveys on 55,5, korkeus 55 ja tyvet 41 ja 42,5
cm korkealla. Ulkokielessä nämä mitat ovat 117-78,5-56 ja 58 cm.
Aukon syvyys on vasemmalla sivulla sisäpielestä sektoreiden
leikkaukseen 67,5 ja oikealla 74,5 cm ja ulkokielestä 70 ja 61
cm. Laen pituus sektoreiden leikkauksesta ulkokieleen 51 cm ja
sisäpieleen 63,5 cm. Sisäsektorille on muurattu poikittain sivu-
seinästä toiseen ulottuva 25 cm leveä ja 13 cm sisäpielestä ole-
va täytemuuraus, joka reunoiltaan viettää alempaan. Täyttämättö-
män aukon korkeus on ollut sisäpielessä todennäköisesti n. 81 cm
kun se nyt on 59,5 cm. Aukon ulkokielessä sen kanta on nauhako-
meron yläreunassa niin, että yksi lapetiili on välillä.

Eteläisen ulkoseinän venäläisen tiilimuurauksen välissä on
portaasta 11 216 cm korkeammalla ulkoseinää kiertävä 42 cm le-
veä kahden kivikerran muodostama säännöllisen neliömäisistä loh-
kokivistä muurattu kerros. Sen yläpuolella on kivistä ja tiilis-
tä tehtyä sekamuurausta ja tiilipielineen pyöreä katkaistun kar-
tionmuotoinen tähytysaukko t. ampuma-aukko, joka on itäseinästä
46 cm ja jonka halkaisija on sisäpielessä 51 cm ja ulkokielessä
146 cm ja aukon pituus alareunasta mitattuna on 124 cm ja ylä-
reunasta 145 cm. Tämän aukon pohja on portaasta 11 55 cm. Tämä

B 501

kartiomainen aukko on muurattu samalla tavoin kuin huoneen B 501 ampuma-aukot, jotka tulevat tuonnempana tarkastelun kohteeksi. (Katso liite 1).

Eteläinen ulkoseinä päättyy portaasta 11 343 cm korkeudella, jolla tasolla siitä nousee portaikon yläosan kattama segmenttiholvi.

Länsiseinä, jonka leveys on 185 cm, on lievästi sisäänpäin-kaartunut ja tämä kaartuminen on alkanut jo alemmalta tasolta. (Kts. liite 1). Vanhempaa suuritiilistä seinämuuria on enää vähän portaan 14 yläpuolella liittyneenä ikkuna-aukon muuraukseen kun osa seinästä aina kivikerran korkeudella, joka on samalla tasolla kuin eteläseinälläkin, on venäläistä pientiiilistä, seinämuurausta samaa kuin eteläseinällä. Kivikertoja on vain yksi. Sen yläpuolella oleva seinä on osaksi tiiltä osaksi harmaakiveä (kts. liite 1). Länsi- ja pohjoisseinän välillä on sauma, johon jälkimmäisen muuraus päättyy ja länsi- ja eteläseinä ovat muurausliitteessä.

Länsiseinä, jonka yläosa on segmenttiholvin päätyseinänä on portaasta 16 185 cm korkealla ja laki on tyvien tasosta 47 cm. Seinän yläosassa 89 cm etelä- ja länsiseinän muurausliitoksesta on edellisen eteläisellä seinällä olevan läven kaltainen tähystysaukko pyöreä, katkaistun kartionmuotoinen. Sen halkaisija on sisäpielessä 53,5 cm ja pituus alareunan mukaan 111 cm ja yläreunan 128 cm. Holvin pääty tähystysaukon pielen ympärillä on kivilatomusta.

Pohjoisseinä, jonka leveys on 235 cm, on portaiden 3-19 välisillä tasoilla venäläisillä laastilla muurattua kivilatomusta. Seinä on säännöllistä kivikerrottain muurattua ja saumoissa on käytetty, tosin vähän, tiilenpalasia täytteenä. Portaiden 17 ja 19 alapuolella oleva seinän osa on pinnaltaan epätasaista. Poh-

B 501

joisseinä on muurausliitteessä itäseinän kanssa.

Pohjoisseinä portaan 19 yläpuolella on kääntynyt 120 cm länsiseinästä ulospäin ja siinä kohdalla on sauma. Saumasta oikealle oleva osa on 128 cm leveä. Pohjoisseinä on eteläseinän tavoin holvin kannatin eli tyviseinä ja tyvi on portaasta 19 168,5 cm korkealla. Sauman läntinen osa liittyy seinän muuraukseen kun taas itäinen osa muodostaa huoneeseen B 501 työntyvän siiven, jonka leveys on 40 cm. Koko siiven materiaali on venäläistä tiiltä.

Pohjoisseinällä 79,5 cm korkealla ja 65 cm siiven päätteestä on suorakaiteenmuotoinen ikkuna-aukko kooltaan 73,5 x 43 cm. Sen laki on huoneen puolella holvattu (Katso liite , kuva 1) mutta holvauksen alapinnalla on venäläisellä laastilla muurattu tiilisiä täytepaloja. Varsinaisen laen muodostaa kaksi sivuihin tuettua lankkua, jotka on kiinnitetty paikoilleen kalkkilaastilla todennäköisesti tulipalossa palaneiden liisteiden tilalle. Sisäpuolella olevan mahdollisen holvauksen peittää portaikon holvin tyvi joka alkaa aivan ikkuna-aukon yläpuolelta.

Pohjoisseinä portaan 19 tason yläpuolella on pääasiassa venäläistä tiilimuurausta, mutta lähellä länsiseinän saumaa siitä 56-89 cm on seinän pinnan materiaali harmaakiveä. (Katso liite 1) Tiiliseinän limitys on sekalimitystä, ikkuna-aukon alapuolella renessanssilimitystä.

Seinän itäpäässä on kaksi n. 5 cm syvää vaakasuoraa uraa joiden leveys 5,5 cm. Ne ovat 109,5 cm ja 57,5 cm korkealla ja ylemmän pituus on 65,5 ja alemman 60,5 cm.

Pohjoisseinän siiven vastakkainen puoli on 161 cm leveä ja 253 cm korkea. Se liittyy länsiseinään saumalla, ja muuraus päättyy siihen.

Koko käsittelyllä pohjoisseinällä laasti on venäläistä.

Itäseinän, jonka leveys on 188 cm, muuraus on samanlaista

B 501

kivilatomusta aina n. portaan 6 tasosta ylöspäin portaan 19 tasolle saakka. Muuraus on kivistä kivikerrallista kvadraattisista lohkokivistä tehtyä ja saumoissa on käytetty niukasti täytettä, vähän tiilenpalasia. Sitomisaineena on venäläinen laasti. Askelmasta 11 202 cm:n korkeudella alkaa tiilimuuraus, joka on samanlaista kuin esimerkiksi viereisellä eteläseinällä. Itäseinä ja eteläseinä muodostavat sauman, jossa edellisen seinä päättyy. Ulkoseinästä 48 cm päässä on tiilimuurauksessa sauma ylös kattoon. Portaiden keskeltä olevasta kannatinpylvästä tuleva tiiliseinä liittyy 41 cm levyisen muurausliitokselle itäseinän huoneeseen päin ulkonevaan 38 cm paksuun siipeen.

Itäseinän oviaukko, jonka toisena sivuna on pohjoisseinä on 116 cm leveä ja 178 cm korkea. Rakenteeltaan se on pohjoisseinän ikkuna-aukon kaltainen, laessa on tiiliholvattu segmenttikaari. Sen ja kalkki-hiekkalaastilla kiinnimuuratun höylätyistä lankuista tehdyn laen väli on täytetty venäläisellä laastilla paikoilleen muuratuilla tiilenkappaleilla. (Katso liite 2, kuva 2). Laen segmenttikaaren tiililimitys on molemmilla puolin seinää.

Samalla korkeudella kuin edellämainitulla pohjoisseinällä on oviaukon sivussa kaksi uraa, joiden syvyys on n. 4 cm ja leveys 6 cm. Ylemmän pituus on 39 ja alemman 55 cm. Ylempi on pohjasta 114 ja alempi 52 cm korkealla. (kts. liite 2, kuva 2).

Huoneen puolella itäsiiven korkeus on 253 ja leveys 221 cm. Sen venäläinen tiilimuuraus päättyy eteläiseen ulkoseinään muodostaen sauman 62 cm oviaukon pielestä. Pohjois- ja itäsiipi ovat oviaukon yläpuoliselta osaltaan muurausliitoksessa.

Porraskäytävän laen peittää segmenttiholvi, tiilinen ja sen tyvet ovat etelä- ja pohjoisseinillä. Holvin ja itä- ja pohjoisseinän välillä on sauma, johon holvin muuraus päättyy. Kilpikaaret siis puuttuvat. Holvin laki on itäseinällä cm portaasta

B 501

19. Segmenttiholvi on tyven läheisyydessä renessanssilimitystä ja laessa sekalimitystä. Holvauksen sisäpinnan peittää muurauslaasti, jossa on pitkittäisten puuliisteiden painamia. Holvin tiilten koko ja laasti on samaa kuin esim. porraskäytävän siivissä.

Askelmat:

Mustanharmaista laattakivistä tehdyt portaat on tuettu sivuseiniin ja tiilirakenteiseen keskellä portaikkoa olevaan tukipilariin, jonka koko porras 9 tasolla on 55,5 x 51 cm. Tukipilari on tällä kohdalla eteläseinästä 52, länsiseinästä 63,5, eteläisessä kulmassa ja pohjoisessa 74,5, pohjoisseinästä 80,5 ja itäseinästä 83,5 cm. Tiilisen tukipilarin kulmat on pyöristetty. Portasta 12 ylöspäin tukipilari kapenee, sen leveys on 20 cm ja paksuus 16. portaan kohdalla 24 cm. Portaiden astuinkivenä ovat laattakivet mutta mitään erityisiä otsakiviä ei ole. Askelmien sivuihin on käytetty pienempiä kiviä, myös tiilejä ja runsaasti laastia. Askelmien nousu on 18-26 cm.

Askelmien ja tukipilarin muurauksessa on käytetty venäläistä kellertävän rusehtavaa laastia.

Askelmia lienee purettu venäläisen rakennusvaiheen aikana aina B 401 oviaukon tasolle saakka ja sitten muurattu tukipilarin kanssa samanaikaisesti ylös, sillä etelä- ja länsiseinällä 1500-luvun seinämuuraukseen ja vanhemman ulkoseinän kivilatomukseen tuetut porrasaskelmat on muurattu venäläisellä laastilla. Aina portaan 6 tasolta ylöspäin pohjoinen ja itäinen seinä ovat olleet portaiden kanssa samassa muurausvaiheessa. Portaiden askelmat ovat seinän kanssa muurausliitoksessa ja laasti on samaa.

Portaiden pilarin päältä itäiseen seinään oviaukon pieleen on muurattu askelman 19 päälle 89 cm korkea tiilikaide, jonka leveys tukipilarin kohdalla on 33 ja itäseinän tuntumassa 41 cm ja pituus 115 cm. Kaide niinkuin tukipilarikin on sekalimitystä

B 501

ja laasti ja tiilet ovat venäläiseltä rakennuskaudelta. Ylin kaiteen tiilikerta on muurattu kalkki-hiekkalaastilla.

Ylin porrastasanne 19 on muurattu laattakivillä, joiden sitojana toisiinsa venäläinen laasti ja päältä saumausta on suoritettu venäläisellä laastilla.

B 501

B 501 ja B 401 välinen tila.

B 401:n ja B 501:n välinen tila on keskellä kohoavan tiilikupolin hallitsema. Seinällä on huoneen B 501 lattiaa kannattavien parrujen olka ja sitä alemman leveämmän seinän rikkovat ulkoseinälle ulottuvat ampuma- ja/tai vedenpoistoaukot, joita on seitsemän kappaletta ja niiden välisillä seinänosilla on sisäänpäinrakennetut muodoltaan kuutiomaiset tukirakenteet. Eteläisellä kierreportaikun kohdalla olevalla seinällä on massiivisempi leveä tukirakennelma. Tilan leveys portaikon kohdalla olevan olan takaseinästä vastakkaisella puolella olevan olan yläpuoliseen seinään kupolin laen kantta on n. 11,6 m. (Kts. liite 3).

Eteläseinällä olevan massiivisen tukirakennelman leveys on suurimmillaan 534 cm. Sen muoto on litteen 1 mukainen. Olan leveys on tällä kohdalla vaihteleva, se on portaikon itäsiiven ja ulkoseinän kulmasta 93 cm, pohjoissiiven ja ulkoseinän kulmasta 97 cm ja pohjoissiipi on muurattu tämän olan päälle siten että siitä on n. 20 cm varsinaisen olkatason ulkopuolella. Tämä olka on tukirakennelmasta kahdella edellämäinitulla kohdalla 40 ja 42 cm ja vähentyy oikealle päin ollen 32 cm rakennelman ulkoseinän liitoksen kohdalla. Olan tukirakennelman päällä olevassa sivuseinässä on poikittainen hirrenpainaama.

Varsinaisen tukirakennelman korkeus on sen keskikohdalla 98 cm. Sen sisäseinässä on kolme taivetta. Vasemmasta rakennelman kulmasta, josta takaseinään on 112 cm, 62 cm päässä on taive sisäänpäin, jonka jälkeen suurin piirtein suoraa osaa on 178 cm ja sitten on sisäänpäin oleva taive ja samalla paikalla on selvä poikkisuuntainen muurausten välinen sauma. 89 cm saumasta oikealle on taive ulospäin, josta on 154 cm siihen missä tukirakennelma liittyy olan alapuoliseen seinään. Tämän tukimuurauksen leveys on takaseinästä, jonka päällä on olkataso, sauman kohdalla

67 cm.

B 501

Tämä tukirakennelma on muurattu kivistä ja tiilenpalasia on käytetty muurauksessa täytteenä. Limitys on epäsäännöllistä, kivikerrat eivät ole suoraviivaisia ja kivien koko vaihtelee. Keskimmäisen taiteen kohdalla on muurauksessa havaittavissa sauma joka jakaa muurauksen kahteen tyyppiin, joista oikeanpuolinen on säännöllisempi ja materiaalina on käytetty enemmän pitkänomaista lohkokiveä. Vasemmanpuolisen taiteen kohdalla ei ole saumaa. Kivet sitoo toisiinsa ns. venäläinen laasti. Takaseinä ja tukimuuraus kuuluvat samaan muuraukseen. Olan tasolle nouseva seinä on tehty tämän vahvistusmuurauksen päälle. Vahvistusmuurauksen oikeassa päässä on laattakiven kattama tiilirakenteinen savunpoistoaukko. Sen korkeus on 38 ja 34 cm eri sivulla ja leveys 28 cm. Pohjasta se on 64 cm korkealla. Savunpoistumisaukko nousee ylös vinosti vasemmalle.

Ampuma- ja/tai vedenpoistoaukko I - merkittäköön eteläseinän tukimuurauksesta lukien aumpuma-aukot I-VII:ään - on yllämainitusta savunpoistoaukon pielestä 28 cm oikealle. Ampumaaukko I:n keskiakseli suuntautuu kohti Vesiportin bastionin kärkeä ja se laskee lievästi alaspäin. Ampuma-aukon leveys on sisäpielessä 73,5 cm ja korkeus 70 cm ja ulkopiielessä 70 ja 72 cm. Ampuma-aukon pituus on 279 cm. Aukon yläosa on segmenttiholvi, sivut kääntyvät sisäänpäin ja pohja on kourumainen, rautapellin peittämä, muuten pituusleikkauksen mukaan se on koko matkan suunnilleen tasapaksu. Sisäpielen tiililimitys on liitteen 4 kuvan 1 mukainen. Ampuma-aukon sivuseinien tiililadonta on sekalimitystä. Koko vedenpoistoaukon muurauksessa on käytetty tiiltä, joka on pienikokoista venäläistä keskimäärin 24 x 12 x 6 cm ja venäläistä laastia. Pohjan rautapelti on muurattu alkuperäisellä laastilla tiilten saumoihin ja ulottuu ulkopielen, joka on nauhakomeron alemman sivun tasolla, ulkopuolelle n. 15 cm. (Kts.

B 501

liite 3).

Ampuma-aukko I:n pielestä oikealle 102 cm päässä on seinän muuraukseen liittyvä kuutiomainen kivistä muurattu tukirakennelma. Sen korkeus takaseinän tuntumassa on 108 cm ja etuseinällä 98 cm ja leveys 114 ja 89 cm ja syvyys on 95 cm. Kuutio on muurattu lohkokivistä jotka ovat muodoltaan pitkänomaisia ja laasti on venäläistä. Kuutio on takaseinän kanssa muurausliitteessä.

Kuutioon kahtapuolin oleva takaseinä on kuutioon vasemmalla sivulla 133 cm korkea ja olan paksuus on ampuma-aukko I kohdalla 50 ja kuutioon kohdalla 59 cm. Takaseinä olkaan saakka on säännöllisesti pinnaltaan neliömäisistä harmaakivistä kivikerroittain venäläisellä laastilla muurattu.

Kuutiosta 198 cm oikealle on samanlainen rakennelma. Sen korkeus on takaseinällä 89 cm, etuseinällä 95 ja syvyys vasemman sivun mukaan 80 cm ja oikean 96 cm ja leveys takaseinällä on 90 cm ja etuseinällä sama. Kuutio on vasemmalle vinossa asennossa seinäpintaan nähden. Näiden kahden kuutioon välinen seinä on 142 cm ja olan leveys on 60 cm.

Kuutiosta 53 cm oikealle on ampuma-aukko II joka on amp.-aukko I kaltainen. Sen keskiakseli suuntautuu Tallisaaren keski-osaan. Ampuma-aukon leveys on 65 cm ja korkeus 72 cm ja ulkopielessä 65 ja 68,5 cm. Pohjan pituus pielestä toiseen on 243 cm. Ampuma-aukko on verrattavissa muun rakenteensa puolesta I:een. Seinän korkeus on tällä kohdalla 132 cm ja olka on 55 cm leveä. Aukon oikeasta pielestä n. 40 cm seinä madaltuu 113 cm:ksi.

Kolmas edellisten kaltainen tukirakennelma on aukosta 133 cm oikealle. Sen mitat ovat edellisen mukaan 87-87-127-111-90 ja 94 cm. Rakenne on samanlainen kuin edellä. Kuutioon laesta 24 cm on takaseinän 61 cm syvä olka.

Kuutio III:n sivusta 105 cm oikealle on ampuma-aukko III

B 501

kohtisuorassa asennossa seinäpintaan nähden. Sen leveys on sisäpielessä 66 cm ja korkeus 71 cm ja ulkokielessä 65 ja 69 cm. Aukon pituus pohjan mukaan on 247 cm. Ulkokielessä alareuna on nauhakomeron alareunan tasolla ja rakenne on edellisten kaltainen. Aukon kohdalla takaseinän korkeus on 126 cm ja olan syvyys 53 cm.

Aukon sivusta 74 cm oikealle on edellisten kaltainen tukikuutio. Sen mitat ovat: 90-83,5-123-121-88 ja 91 cm. Etuosasta on lohjannut kiviä pois. Kuution laesta takaseinä on 59 cm ja olan syvyys 69 cm. Kuution oikeassa sivussa takaseinällä on ylös oikealle kääntyvä savunpoistoaukko. Se on laattakiven kattama sivuiltaan tiilirakenteinen 55 cm lattiasta ja sen leveys kannassa on 38 cm ja laessa 48 cm ja korkeus 60 cm.

Kuution sivusta oikealle 83 cm on edellisten kaltainen vedenpoistoaukko. Sen leveys on sisäpielessä 63,5 cm ja korkeus 70 cm. Aukon pituus on 254 cm. Aukon kohdalla takaseinän korkeus on 141 cm ja olan leveys 50 cm.

Vedenpoistoaukko IV pielestä 22 cm oikealle on tukikuutio. Sen mitat ovat 99-84-137-100-105 ja 90 cm. Rakenteeltaan kuutio on edellisten kaltainen. Sen laesta takaseinä on 45 cm ja olan syvyys 49 cm. Kuution etuosasta on lohjannut muutamia kiviä.

Kuutiosta 30 cm oikealle on vedenpoistoaukko V. Sen leveys on 63,5 cm ja korkeus 64,5 cm ja aukon pituus 264 cm. Aukon lasku on edellisistä loivempi, muuten se on niiden kaltainen. Takaseinän korkeus on aukon kohdalla 132 cm ja olan leveys 46 cm.

Aukosta 33 cm oikealle on kuutiomainen tukirakennelma jonka suuruus on edellisten järjestyksessä: 88-97-144-120-95 ja 90 cm ja se ei eroa edellisistä rakenteensa puolesta. Takaseinää on kuution laen yläpuolella 40 cm ja olan leveys on 46 cm. Takaseinän kivilatomus on tähän saakka ollut kuten edellä.

B 501

Kuution oikeasta sivusta 35 cm on ampuma-aukko VI. Sen leveys on 64 cm, korkeus 68,5 cm ja pohjan pituus 247 cm. Aukon pohja laskeutuu alaspäin alussa jyrkemmin ja sitten loivemmin on siis notkolla. Aukon pohja on 25 cm korkealla. Rakenteellisesti aukko on edellisten kaltainen. Takaseinän korkeus on tällä kohdalla 138 cm ja olan leveys 41 cm.

Vedenpoistoaukon pielestä 36 cm on tukikuutio jonka koko on: 88-92-117-91-91 ja 89 cm ja on edellisten kaltainen. Takaseinää on kuution päällä 45 cm ja olan leveys on 48 cm.

Kuution sivusta 55 cm oikealle on ampuma-l. vedenpoistoaukko. Sen keskiakseli suuntautuu Paksua bastionia kohden ja muodon ja rakenteen puolesta se on edellisten kaltainen. Aukon leveys on sisäpielessä 64 ja korkeus 71 cm. Sen pituus on 248 cm. Olan leveys on tällä kohdalla 55 cm.

Tiilikupolin muurauksen etäisyydet eri vedenpoistoaukkojen kohdalla ovat seuraavat: aukko I 137 cm ja kuutioiden I ja II välinen seinä 153 cm, II 179, III 185, IV 188, V 165, VI 145 ja VII 245 cm. Portaikon kohdalla etäisyys on kapeimmillaan oikean puolisen taipeen kohdalla n. 62 cm ja keskimmäisen kohdalla 102 cm. Tämä kupolin ja sivuseinien väli on kivillä runsaasti venäläistä laastia käyttäen muurattu ja siitä on tässä mitattu seinän ja tukikuutioiden korkeudet.

Kupolin laessa on kaksi neliskulmaista aukkoa samoilla kohdin mistä lähtevät seinissä olevat kaksi savunpoistoaukkoa. Laessa on pyöreä myöhemmin murtamalla avattu reikä. (Kts. liite 3).

B 501:n lattian rakenne käsitellään tuonnempana.

B 501

Kellotornin V kerros, huone B 501.

Kellotornin ylimmän kerroksen huone on B 501:n harmaakiviseinäinen, säimiökattoinen, puulattiainen, lukuisilla ulospäin suurenevilla ampuma-aukoilla varustettu. Ampuma-aukkojen yläpuolella ovat kaarevat segmenttikatteet.

Seinäpinta:

Huoneen B 501:n seinät rajoittuvat alhaalla lankkulattiaan jälkeen aina siitä parrun leveyden alaspäin olkatasolle saakka, josta seinä alempaan levenee olan verran. Ampuma-aukkojen päällä ovat massiiviset poikkileikkaukseltaan segmenttien muotoiset katteet joihin seinämuuraus päättyy. (Katso kuva). Katteiden yläosan muoto vaihtelee seinäpinnalla laajasta segmenttikaaresta epäsäännölliseen puoliympyrään. Seinäpinta lukuunottamatta tiilirakenteisia ampuma-aukkoja ja katteiden yläreunan tiilimuurauksista on harmaakiveä. Latomus on pinnaltaan tasaista ja materiaali on kvadraattista ja pitkänomaista lohkokiveä ja kivikerrallista. Saumoissa on käytetty täytteenä tiilenpalasia, ei juuri lainkaan pikkukiviä. Muuraus antaa kokonaisuudessaan säännöllisen ja huolella tehdyn vaikutelman. Laasti on venäläistä kellerävän ruskeaa ja sen kokoomuksesta on karkeampina aineosina tunnistettavissa mustat murskatut kivenpalat (sepeli) ja tiilensirut.

Ampuma-aukot:

Ampuma-aukkoja on 13 kpl. kun portaikon kaksi ampuma- t. tähytysaukkoa jätetään huomioimatta. Numeroitakoon ampuma-aukot portaikon pohjoissiivestä lähtien myötäpäivään I-XIII.

Ampuma-aukot ovat kaikki lähes samanlaisia tiilirakenteisia, poikkileikkaukseltaan pyöreitä katkaistun kartion muotoisia. Niiden pohja laskeutuu alaspäin silminnähdessä yhtä jyrkästi ja niiden korkeus on sisäpielellä suurinpiirtein sama. Yhtäläi-

B 501

syyden vuoksi tässä tyydytään tarkemmin käsittelemään esimerkiksi ampuma-aukko II ja kuittaamaan muut niiden paikan, koon ja erikoispiirteiden määrittelyllä.

Ampuma-aukko II sijaitsee portaikon pohjoissiivestä 467 cm päässä seinäpinnan mukaan mitattuna. Ampuma-aukon pohja on lattiasta 77 cm ja poikittainen halkaisija on 50 cm ja pystysuora 51,5 cm. Ulkopielessä halkaisijat ovat 147 ja 149 cm. Pohjan mukainen pituus on 191 ja laen 219 cm.

Sisäpielessä ampuma-aukon tiilimuuraus on suunnilleen tiilenpituuden eli n. 25 cm paksuinen ja limitys on poikettaisen halkaisijan yläpuolella aukon pinnasta säteittäisesti haarantuva vuorottaisin juoksu- ja sidetiilein. Akselin alapuolen tiilikerat ovat vaakasuoria ja niiden ampuma-aukon puoliset kulmat on hakattu luiskiksi. Pohjalla ulkopieleen saakka on laattakivikerä. (Kts. liite 5 ja 6, kuvat 1 ja 2). Ulkopieleen saakka muuraus on suoritettu samalla tavoin. Ampuma-aukon sisäpinnassa olevassa laastissa on pitkittäisten liisteiden painaunia.

Ampuma-aukon muuraukseen käytetyt tiilet ovat tasapolttosia ja lujia. Niiden koko on esim.:

25,5 x 12 x 6 cm

25,5 x 12 x 5 "

? x 12 x 5,5 "

Laasti on venäläistä, samaa kuin B 501:n seinämuurauksen laasti.

Ampuma-aukko I on 217 cm portaikon pohjoissiivestä ja lattiasta 76 cm. Aukon poikittaisakseli sisäpielessä on 50 ja pystysuora 52 cm ja pohjan pituus 190 cm.

Ampuma-aukkojen etäisyys edellisestä (A) korkeus lattiasta (B) poikittais- (C) ja pystysuora akseli (D) sisäpielessä ja pohjan pituus (E) ovat seuraavat: (mitat ovat senttimetreissä (cm)).

B 501

	A	B	C	D	E
Amp. aukko III	163	78	46,5	47	190
- " - IV	152	78	51,5	53	189
- " - V	162	80	48	52	192
- " - VI	172	79	50	51,5	191
- " - VII	156	82,5	48	47,5	193
- " - VIII	174	82	48,5	46	196
- " - IX	144	81	45,5	50,5	205
- " - X	165	75	53	54,5	195
- " - XI	238	75	49,5	52	198
- " - XII	234	68,5	53,5	53,5	186
- " - XIII	144	73	49,5	52,5	194,5

Ampuma-aukko X poikkileikkaus ei ole ympyrä vaan pohjalla on tasainen n. 30 cm leveä laattakivikerros sisäpielestä ulkopieleen. Ampuma-aukko XIII etäisyys portaikon itäsiivestä on 95 cm.

Ampuma-aukkojen segmenttikatteet.

Kunkin ampuma-aukon yläpuolinen kate saakoon numerointinsa ampu-
ma-aukon mukaan siis I-XIII. Niiden samankaltaisuuden vuoksi kä-
sitellään tarkemmin segmenttikate II ja muiden kohdalla katso-
taan sijainnin, koon ja erikoispiirteiden esittelyn riittävän.

Ampuma-aukko II yläpuolinen katerakennelma muodostaa seinän
pinnassa ympyrän segmentin kaltaisen kuvion. Ulkoseinällä oleva
segmenttikate muodostaa sen pintaan laajemman segmenttikuvion.
Näiden ympyrän segmenttien kaarien kautta kulkevan pinnan muu-
raus nousee ns. tyviurilta joiksi kutsuttakoon katerakennelmien
välisiä uria. Segmenttikate on näinollen eräänlaisen akselin
suuntaan leikatun ja katkaistun kartion muotoinen. (Kts. liite 6,
kuva 3 ja valokuva).

Sisäseinän segmentin laki on lattiasta 250 cm ja tyviurien
väli eli leikkaaja on 181 cm. Vasemmanpuolisen tyviuran leveys
on sisäpielessä 38 cm ja ulkopielessä 24,5 cm ja pituus 190 cm,
ja oikeanpuolisen tyviuran mitat 28-22 ja 209 cm. Tyviurien kor-
keus lattiasta on 190 cm. Sisä- ja ulkoseinän segmenttien laen

B 501

etäisyys on toisistaan 225 cm. Molempien tyviurien ulkopiielessä on kalkki-hiekkalaastilla muurattu seinän ulkopinnan suuntainen tiilenlevyinen juoksutiiliseinä. Vasemman tyviuran pohjasta sen korkeus on 49 cm ja oikean 48 cm.

Sisäpielen segmentin muuraus ampuma-aukon tiili-latomuksen yläpuolella on harmaata seinämuuraukseen nähden suurikokoisempaa lohkokiveä. Kaaren pinnassa on tiilenpaksuinen (5-6 cm) tiilivuoraus, joka tyviurien luona on paksumpi kalkki-hiekkalaastilla ja koneellisesti tehdyllä tiilellä paikattua.

Ulkosegmentin muuraus on kokonaisuudessaan juoksutiiltä ja segmentin kaari on lapetiilimuurausta, joka on yhden tiilen paksuinen. Segmenttejä yhdistävä pinta on muurattu lapetiileillä tiilikerroittain. (Kts. liite 6, kuva 3 ja valokuva).

Näiden peitetiilien koko on keskimäärin 24,5 x 15 x 55 cm ja muurauslaasti on venäläistä, samanlaista kuin seinämuurauksessakin sideaineena käytetty.

Ampuma-aukko I yläpuolella oleva seinämuuraus on rakenteellisesti samanlainen kuin edellä esitetty. Sen segmentin vasen tyvi on portaikon pohjoissiivestä 126 cm. Tyviuran leveys on 38 cm ja etäisyys lattian tasosta 185 cm ja pituus ulkopielen 49 cm:n juoksutiilimuuraukseen 200 cm ja leveys sen vieressä 24,5 cm. Tyviura on oikealle kääntynyt. Segmentin leikkaaja on 220 cm ja laki on lattian tasosta 256 cm. Segmenttikatteen vasemmassa puoliskossa 51 cm seinän sisäpinnasta on 30 x 25 cm:n suuruinen alas vasemmalle kääntyvä lukkeutunut savukanava. Tämä on lattiatason alapuolella amp. aukon I vieressä olevan savukanavan yläpää. Segmentin tyvien lähellä olevissa osissa on sisäpielessä suoritettu paikkausta tiilillä ja kalkki-hiekkalaastilla.

Segmentin leikkaaja (A), laen korkeus lattiasta (B), oikeanpuolisen tyviuran korkeus lattiatasosta (C), tyviuran leveys (D) ja sen pituus ulkoseinän pinnassa olevaan poikittaiseen hiekka-

B 501

kalkkilaastilla tehtyyn juoksutiilimuuraukseen (E) ovat segmenttikatteilla III-XIII seuraavat: (mitat ovat senttimetrejä)

	A	B	C	D	E
Amp. aukko III:n yläp. kate	180	252	190	32	211
- " - IV:n - " -	180	253	192	34	209
- " - V:n - " -	184	257	192	30	200
- " - VI:n - " -	177	254	192	29	200
- " - VII:n - " -	179	254	191	29	204
- " - VIII:n - " -	181	253	184	20,5	199
- " - IX:n - " -	160	247	183	41	210
- " - X:n - " -	179	241	176	46	211
- " - XI:n - " -	<u>243</u>	242	175	38	192
- " - XII:n - " -	<u>240</u>	236	174	22	208
- " - XIII:n - " -	180	234	185	18	200

Segmenttikatteessa III on vasemmalla puoliskolla seinän sisäpinnasta 112 cm savukanavan nokeentunut aukko kooltaan 28 x 34 cm. Se kääntyy vinosti vasemmalle pudoten sitten sivusuunnassa suoraan ales kallistuen huoneeseen päin. Tämä on Neitsytkammion B 301 takan savukanava.

Segmenttikate IX:n vasemmassa puoliskossa on 77 cm sisäpielestä n. 23 x 29 cm:n suuruinen vinosti vasemmalle kääntyvä savukanavan tiilipielineen aukko joka on täyttynyt. Tämä aukko on B 501 ja 401:n välisessä tilassa olevan amp. aukko IV vierestä nousevan ruudinpoistokanavan yläpää.

Ampuma-aukkojen yläpuolisten segmenttien tyviurilta nousevia reunoja on paikattu tiilleillä ja hiekka-kalkkilaastilla. Näin on tehty segmenttien V, VIII, IX, X, XI ja XIII kohdalla. Segmenttikatteiden vasemmanpuoliselta, auringonpaisteen puoliselta osilta on irronnut pinnan lapetiilimuurausta, mm. segmenttikatteiden V, VII, VIII ja XII pinnasta.

Ampuma-aukot XI ja XII, joiden yläpuoliset segmentit ovat muita laajempia, eivät ole niiden laen kohdalla kuten muiden

2034
154
2053
159

B 501

kohdalla on laite vaan n. 30 cm oikealla.

Porraskäytävän päällä on kaksi sen samalla tasolla olevien tähystysaukkojen yläpuolella olevaa segmenttikatetta, jotka ovat porraskäytävän holvin päällä. Pohjois- ja itäsiipien kohdalla päällys on muurattu tasaiseksi lapetiilleillä ja siipien kulmasta n. 190 cm alkaa ulkoseinään loivasti laskeutuva tyviura. Näin muodostuu ulkoapäin tornin yläreuna yhtenäiseksi portaikon kohdalla. Oikeanpuolisen katteen segmentin puoliskoa on näkyvissä 86 cm pohjoissiiven vieressä. (Kts. liite 5, kuva 1).

Lattia.

Huoneen B 501 lattian vasat ovat B 501 ja 401 välisessä tilassa tuettu seinän olkaan ja tolzilla kupuun. Ristikkein on kaksi vahvempirakenteista vasaa, joiden päältä katon neljä kannatinhirttä nousevat huippuun. Muut kannatin vasat ovat heikompia myös lankkuja. Lattia on puntatusta laudasta. Huoneen eteläpuolella on suorakaiteenmuotoinen lattian päällä oleva 249 cm korkealla oleva 130 x 200 cm korkea lava, jolle lattiasta johtavat portaat ja josta edelleen lakeen, siellä olevalle lavalle.

Katto.

Katto, joka on 15-kulmaisen särmiön muotoinen, on rakennettu sahalaudasta ja parrusta ja katettu kuparipellillä. Se on tuettu laesta yllämainitulta vasaristikolta nousevilla neljällä hirtillä, seinän vierustoihin tyviurien korkeudella kulkevilta paruilta kattovasoihin nousevilla tukilankuilla. Rakenne on näin ollen liitteen 7 kuvan 2 mukainen. (Valokuva).

Segmenttikatteiden päällä on vielä vanhaa kattorakennetta jäljellä. (Katso liite 3, kuva 3 ja valokuva).

B 501

Yhteenveto.

Huoneen B 501:n portaikosta on selvimmin nähtävissä Kirkkotornin ylimpien kerrosten varhaisemmat vaiheet pääasiassa erilaisten seinärakenteiden rajoja kartoittamalla, mitä ei voitane B 501 ja 401 välisen tilan ampuma-aukkojen kohdalla tehdä koska ne ovat venäläisen muurauksen kauttaaltaan ympäröimiä. Ulkoseinän nauhakomeron yläreunassa olevan portaiden aukon muoto kenties oli samanlainen kuin B 501 ja 401:n välisen tilan ampuma-aukkojen paikalla alunperin oli ollut. Mahdollista myös on että ampuma-aukot ainakin osaksi, näin näyttää tapahtuneen I:n kohdalla, on ehjää tiiliseinäää purkamalla muurattu nauhakomeron alaosaan ulottuviksi. Ulkoseinällä tukikuutioiden I ja II välillä on pyöreä aukko. Mikä on sen tarkoitus, jäänee tässä vastausta vaille.

B 401 ja 501 välisen tilan aukot näyttävät niiden laajuuden vuoksi palvelleen ei vain vedenpoistoaukkoina vaan pääasiassa rakennettuna puolustustarkoituksiin soveltuviksi kevyiden aseiden ampuma-aukoiksi.

Porraskäytävän yläosan ulkopuolen rakenteeseen lienee pääasiassa vaikuttanut pyrkimys ulkonäön yhdenmukaistamiseen.